

اقتصاد مقاومتی در سیره حضرت علی علیه السلام

احمد حلوایی^۱، سید محمد سعید موسوی^۲، امین محمد پور^۳

چکیده

در فرهنگ نهج البلاغه مفهوم اقتصاد مقاومتی دارای رویکرد های مختلفی است که اهم آنها را میتوان در گزاره های ذیل مطرح نمود: استفاده فراوان از ظرفیت های مادی و معنوی جامعه ی اسلامی، دوری از هرگونه وابستگی و پذیرش ذلت و خواری، توسعه ی عدالت محوری در جامعه اسلامی و نهراسیدن از تهدید های اقتصادی جوامع غیر اسلامی، مساعدت و کمک به مسلمانان با رویکرد برابری و برادری و دوری از فقر و تنگدستی، دوری از تجمل گرایی و رو آوردن به یک الگوی مصرف با استفاده از آموزه های دینی و سیره ی معصومین (ع)، توسعه ی کار و دوری از هرگونه تنبلی و به طور کلی توانایی مقاومت در برابر عوامل تهدیدزای درونی و بیرونی در جامعه اسلامی. از دیگر بایسته های فقهی و حقوقی مفهوم اقتصاد مقاومتی در کلام حضرت علی (ع): حاکمیت قوانین اسلامی، مبارزه با مفاسد اقتصادی، حقوق رقابت (ایجاد فضای سالم برای رقابت بدون تبعیض و ترجیح)، حمایت از حقوق مصرف کننده و .... بدیهی است شاخص ها و اصول مذکور تنها بخشی از ضرورت های این مفهوم در فرهنگ دین اسلام است که حضرت علی (ع) هم در اعتقاد و هم در عمل رعایت نموده و تمام فرمایشات ایشان به عنوان یکی از منابع فقه اسلامی قابل استفاده قرار گرفته است.

واژگان کلیدی: اقتصاد، مقاومتی، سیره امام علی (ع)، تبذیر، دانش بنیان، عدالت محور، پیشرفت

مقدمه

گستره ی مفهوم اقتصاد مقاومتی یکی از مفاهیم کلیدی است که از زوایای مختلف قابل تحلیل و بررسی است و به نظر میرسد باید این مفهوم در هر زمان و مکانی بومی شود و سبک زندگی فرد و جامعه را با چارچوب اهداف تعیین شده آن به عنوان یک ابزار، ملاک توسعه قرار داد. بدیهی است آفت های بیرونی و درونی موجب میشود تا جوامع، همه جانبه دچار اختلالات گوناگون در فرایند ادامه حیات قرار گیرند لذا برنامه ریزی اقتصادی و عمل کردن به آن میتواند به عنوان زیربنای خوبی برای شکل دادن به مجموعه نگرش ها و گرایش های مشترک آن جوامع باشد. نگاه به این مفهوم در قوانین جوامع مختلف به اشکال گوناگون مطرح شده اما مهم این است که در فرهنگ دین مبین اسلام این مفهوم جایگاه ویژه با رویکرد آموزه های اعتقادی - دینی از جمله عدالت خواهی دینی، عزت و آبرومندی برخوردار است. در فرهنگ

۱- مقطع کارشناسی رشته تفسیر قرآن کریم دانشکده علوم قرآنی اصفهان A_halvae127@yahoo.com

۲- مقطع کارشناسی رشته تفسیر قرآن کریم دانشکده علوم قرآنی اصفهان hmusai420@gmail.com

۳- مقطع کارشناسی رشته تفسیر قرآن کریم دانشکده علوم قرآنی اصفهان، Em2.amin@yahoo.com

نهج البلاغه که بعد از قرآن مجید بهترین سند دین اسلام است، به عنوان یک گفتمان سیاسی اقتصادی با رویکرد آموزه های وحیانی برای ما مسلمانان قابل طرح است به طوری که پیش از پیش، جهانی بودن آن را از کلام مولی الموحدین حضرت علی (ع) میتوان فهمید.

مفهوم شناسی

لازمه ی بحث در هر موضوعی، شناخت اصل، ماهیت و چیستی آن می باشد لذا در ابتدای بحث با تعاریف و ماهیت لغات کلیدی موضوع مقاله می پردازیم: موضوع، متشکل از اقتصاد به اضافه ی مقاومت می باشد که هر کدام دارای یک معنایی است و ترکیب این دو نیز، دارای یک معنای جدید است.

اقتصاد

ریشه آن قَصَدَ است. که « [اِقْتِصَادًا قَصَدًا] فی الامر، یعنی در آن میانه روی کرد. [قَصَدًا] فی انَّ فقه، یعنی درمخارج زندگی میانه روی کرد.»^۱ و در جایی دیگر آمده «[قَصَدًا قَصَدًا اِقْتِصَادًا] فی امره، که یعنی پشت کار به خرج داد، مقاومت کرد.» از این رو علم اقتصاد را می توان این چنین گفت: «علمی است که بیانگر مسائل زندگی اقتصادی و رویداد های آن است و می کوشد تا پدیده های آن را به علل و اسبابی که حاکم بر آنهاست پیوند دهد.»^۲

مقاومت

ریشه ی آن قَوَّمَ می باشد که «[قَاوَمَهُ قِوَامًا مُقَاوَمَةً] یعنی با او برخاست، در برابر او مقاومت کرد، با او ضدیت کرد، به جای او برخاست یا در جای او نشست.»^۳ از کلمات مترادف برای واژه ی مقاومت، استقامت می باشد که به معنای استوار شدن و در جای آمده «[استقامَةُ الانسان] یعنی ملتزم شدن انسان در راه راست.»^۴ مقاومت و استقامت کردن در قالب عبارت «ثُمَّ اِسْتَقَامُوا» در قرآن کریم، دو جا ذکر شده است. خداوند میفرماید: «ان الذین قالو ربنا الله ثم استقاموا فلا خوف علیهم و لا هم یحزنون قطعاً کسانی که گفتند پروردگار ما خداست، سپس ایستادگی کردند، بیمی بر آنان نیست و غمگین نخواهند شد.»^۵ در این آیه در ظاهر این چنین است که، افرادی به یگانگی خدا شهادت دادند و اقرار به ربوبیت کرده و سپس بر سر عهد و پیمانی که بسته بودن ایستادگی کردند. این خود می تواند یک الگوی مناسب در زمینه های مختلف باشد که وقتی حرف حقی را می زنیم بر سر حرفمان ایستادگی کنیم و پایبند به حرفمان باشیم چرا که نتیجه ی این مقاومت، عدم خوف و ناراحتی است. مصداق امروزی این آیه چنین است که در زمان تحریم علیه کشورمان ما باید

^۱ - فرهنگ ابجدی ص ۱۱۰

^۲ - فرهنگ جدید عربی به فارسی، مترجم محمدبندر ریگی، ص ۴۴۷

^۳ - کتاب اقتصاد ما

^۴ - فرهنگ جدید عربی به فارسی، مترجم محمد بندر ریگی، ص ۴۶۴

^۵ - فرهنگ ابجدی ص ۶۳

^۶ - احقاف ۱۳

ایستادگی کنیم و فریب حيله های شیطان بزرگ را نخوریم چرا که این یک دستور الهی است که خداوند می فرماید: «...و لا تتبعوا خطوات الشيطان انه لکم عدو مبین»^۱ و همچنین باید بر سر حقان مقاومت و ایستادگی کنیم.

اقتصاد مقاومتی

بهترین تعریفی که می توان برای این عبارت بیان کرد، تعریفی است که رهبر عزیزمان بیان کرده اند: «اقتصاد مقاومتی یعنی آن اقتصادی که در شرایط فشار، در شرایط تحریم، در شرایط دشمنی ها و خصومت های شدید می تواند تعیین کننده ی رشد و شکوفایی کشور باشد»^۲ بر اساس این تعریف هدف از اقتصاد مقاومتی رشد و شکوفایی و کمال کشور است و وقتی کشور به رشد رسید باعث رشد افراد آن کشور هم می شود. هدف اسلام نیز در هر موردی، کمال انسان است که این کمال هم در زمینه ی دنیوی است و هم در زمینه اخروی. در امور اقتصادی نیز دیدگاه معصومین از جمله حضرت علی (ع)، یک دیدگاه دو جانبه است که دنیا و آخرت را در بر میگیرد و در نهایت به سعادت و کمال انسان ختم می شود.

ویژگی ها و ارکان اقتصاد مقاومتی

اقتصادی مقاوم دارد

این مقاوم بودن باید نسبت به تمام عوامل بیرونی و درونی باشد لذا الگوی اقتصادی که مقاوم است باید به نحوی باشد که از خطرانی مثل ربا، اسراف، تبذیر، رشوه و... در امان باشد. حضرت علی (ع) در برنامه ی اقتصادی خود تمام سعی خود را میکردند تا اقتصادی سالم و بدون هیچ آفت را طرح ریزی کنند مثلاً در داستان معروف که برادر بزرگوارشان عقیل نزد حضرت می روند و حضرت مشغول امور دولتی بودند و چون عقیل کار شخصی با حضرت داشتند امام علی (ع) شمعی که مربوط به امور دولتی بود را خاموش کرده و شمع دیگری را روشن کردند. این داستان بیانگر این است که اولاً همه باید در تمام امور، زندگیشان را از آفت ها دور کنند و دوماً اموال دولتی حتی برای خود صاحب منصب، باید فقط در امور دولت مصرف شود یعنی پاک سازی آفات باید از خود مسئول شروع شود تا بقیه افراد هم امور سالم را در پیش بگیرند.

از تمام ظرفیت ها استفاده می شود

در اقتصاد مقاومتی باید از کوچکترین چیزها هم استفاده بهینه کنیم. اگر از امکاناتی که می توانستیم استفاده کنیم ولی استفاده نکردیم، اسراف و تبذیر انجام داده ایم. حضرت علی (ع) می فرماید: «اعطاء المال فی غیر حقه تبذیر و اسراف. بخشیدن مال به کسی که حقتش نباشد (در این جا می توان استفاده ی نادرست و نابجا اراده کرد) زیاده روی و اسراف است.»^۳ اما فرق بین اسراف و تبذیر را می توان این چنین گفت: که «تبذیر در حقیقت نوعی اتلاف و حیف و میل و

^۱- بقره ۱۶۸

^۲- بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با دانشجویان ۹۱/۵/۱۶

^۳- نهج البلاغه خ ۱۲۶

مجموعه آثار و مقالات برگزیده دهمین کنگره پیشگامان پیشرفت

استفاده بی رویه مال می باشد. اسراف اتلاف کمی مال و تبذیر اتلاف کیفی مال است.^۱ به زبان ساده تر اینکه مثلا اگر هر روز ما غذاهای متنوع و زیادی درست کنیم این اسراف می شود و حال اگر ما همان غذاها را مقداری از آن را بخوریم و مقداری را بر روی زمین ریخته و مقداری دیگر را در سطل زباله بریزیم این تبذیر است. تبذیر از اسراف بدتر و پست تر است. در همین خطبه نتیجه ی اسراف کاران و تبذیر کنندگان را حضرت، پست شدن در آخرت و خوار و ذلیل شدن می دانند. مثلا در کشورمان خیلی از مواد نفتی، به اسم زباله در دکل های آتش سوزانده می شود که این خود نوعی تبذیر است این مواد را می تواند بر اساس فرمول هایی که به تازگی کشف شده در تولید مواد دیگری استفاده کرد. پس اگر این استفاده نشود، یعنی از ظرفیت های داخلیمان استفاده نکردیم و به عبارت دیگر دچار تبذیر و اسراف شدیم.

از تولید ملی حمایت می شود

وقتی ما از تولید داخلی حمایت کنیم یعنی حمایت از ایجاد شغل و فرصت های شغلی کرده ایم. شغل برای جوانان یک امر ضروری می باشد. کار کردن انسان را از تنبی دور میکند. حضرت علی (ع) می فرمایند «آفت موفقیت تنبلی است»^۲ و در جایی دیگر حضرت دوری از تنبلی را نشانه ی ایمان و مؤمن بودن می دانند یعنی به عبارت دیگر فرد تنبل مؤمن نیست.

حضرت فرمودند: «ای همام ... مؤمن از تنبلی به دور است. همیشه با نشاط است.»^۳

هر کسی می تواند یک تولید کننده باشد و سهم بزرگی در تولید ملی و بومی داشته باشد. حضرت همه را دعوت به کار میکنند و علت فقر را خود اشخاص می دانند و این افراد از رحمت خدا دور هستند. حضرت می فرمایند: «کسی که آب و خاک در اختیار دارد و با فقر زندگی میکند، خدا او را از رحمتش دور می کند»^۴

امروزه اگر برخی از جوانان کشورمان، کار را عار نمی دانستند و به این سخن گهر بار عمل می کردند الان به وضعیت واردات محصولات کشاورزی دچار نمی شدیم و حداقل به اندازه ی مصرف داخلی، محصول داشتیم. البته در این زمینه تدابیر جدی دولت هم مؤثر است و باید برنامه ی دقیقی اجرا شود با این کار هم ارز از کشور خارج نمی شود و هم ایجاد شغل برای بسیاری از افراد میشود.

دارای مدیریت مصرف است

از مهمترین قسمت های اجرایی در برنامه ها، وجود یک مدیریت همه جانبه می باشد. اگر امکانات و سرمایه ی انسانی هم فراوان وجود داشته باشد اما یک مدیر با مدیریت متناسب وجود نداشته باشد، از هیچ یک از منابع موجود به درستی استفاده نمی شود به عبارت دیگر یک نوع تبذیر به وجود می آید که در بحث های قبلی به آن اشاره کردیم. حضرت علی (ع) در این باره میفرمایند: «تدبیر پیش از اقدام به کار، از پشیمانی جلوگیری می کند»^۵ همانطور که حضرت

^۱ - جهاد اقتصادی در پرتو آموزه های اقتصادی اسلام ص ۸۴

^۲ - نهج البلاغه حکمت ۱۰۶

^۳ - بحارالانوار ج ۷۸ ص ۲۶

^۴ - وسائل الشیعه ج ۱۷ ص ۴۰

^۵ - نهج البلاغه حکمت ۲۳۱

فرمودند اگر ما در کارهایمان مدیریت داشته باشیم و برنامه ریزی کنیم دچار اشتباه و عدم موفقیت نمی شویم که دچار پشیمانی گردد.

دانش بنیان است

و منظور از اقتصاد دانش بنیان آن است که به وسیله ی علم و دانش تولید ثروت کنیم . این ویژگی عامل بسیار مهم و مؤثر برای شکست تحریم ها می باشد که اگر در جامعه ی ما این ویژگی شکل بگیرد ، ایران اسلامی از وابستگی های نفتی که ما را در آن تحریم کردند رها می شود و اقتصادی شکوفا پیدا میکنیم . حضرت میفرمایند: « علم خود را نادانی و یقین خود را شک و تردید مپندارید ، پس هر گاه دانستید عمل کنید و چون به یقین رسیدید اقدام کنید»^۱ از این کلام می توان به نوعی شعار و الگوی رفتاری ایران اسلامی در نوروز ۹۵ را ، که همان اقتصاد مقاومتی ، اقدام و عمل است را برداشت کرد. ما باید خود مان را باور داشته باشیم و به خودمان اعتماد کنیم همانطور که حضرت فرمودند: «علم خود را نادانی نپندارید» ما باید با باور به دانشمان و توکل بر خدا ، دانش را عملی کرده و ایجاد یک الگوی مناسب برای اقدام به آن، طرح ریزی کنیم . خدا را شکر که امسال پس از پیام نوروزی حضرت امام خامنه ای (مد ظله العالی) ایجاد پژوهشکده های جدید در سراسر کشور شد و با این که برخی از این پژوهشکده ها جدید التأسیس بودند ، دست به تولید و اقدامات شگفتی زدند و افتخار آفرین بودند.

درون زا و برون گرا است

درون زا یعنی اینکه ما از تمام ظرفیت های داخلی کشور استفاده کنیم و از صفر تا صد کار داخلی و بومی باشد . در مورد این بحث قبلا در شماره ی ۲ صحبت شده است . و اما اقتصاد مقاومتی علاوه بر اینکه درون زا است برون گرا هم هست . یعنی اقتصاد مقاومتی یک حصار برای ملت نیست و باید اقتصادی باشد که با اقتصاد دنیا در تعامل باشد . تعامل در اقتصاد با دنیا ، فقط یک تعامل اقتصادی ساده نیست و خود یک چرخه را ایجاد می کند . چرخه ای که شامل نشر کالا و اقتصاد اسلامی ، نشر فرهنگ اسلامی ، اثبات اقتدار اسلام ، ایجاد نظام اقتصاد اسلامی جهانی و ... می شود .

عدالت بنیان است

اقتصاد مقاومتی باید عدالت بنیان باشد این عدالت به معنای تقسیم فقر یا تقسیم مساوی نیست . هرگز تقسیم برابر ، عدالت را به همراه ندارد مثلا اگر به تمام افراد یک جامعه یک میزان گندم دولتی بدهیم، باز در آخر قشر فقیر به سطح بالا نمی آید و مساوات فقیر و غنی شکل نمی گیرد . عدالت وقتی ایجاد می شود که ما به طبقه ی فقیر جامعه گندم بیشتری نسبت به طبقه ی غنی جامعه بدهیم . عدالت اساس امور کشورداری است حضرت می فرمایند : « ما عمرت البلدان بمثل العدل . هیچ چیزی مانند عدالت باعث آبادانی کشورها نمی شود.»^۲

عدالت در امور وقتی شکل میگیرد که حاکم عادل باشد . امروزه با وجود عدم دسترسی به معصوم از ولایت فقیه برخورداریم . ولایت فقیه یک شخص نیست بلکه مجموعه ای است که یک طرفش ولی فقیه و طرف دیگرش توده ی

^۱ - همان حکمت ۲۷۴

^۲ - بحار الانوار جلد ۴۰ ص ۳۲۷

مردم است. از شرایط ولی فقیه آن است که عادل باشد و خدا را شاکریم که ولی فقیه عادل و خبیری داریم حاکم ما عادل است. کشوری آباد داریم امروزه میبینیم که کشورمان در زمینه‌های مختلف رتبه‌های تک رقمی در عرصه‌ی جهانی داریم که این را مدیون رهبر عزیزمان هستیم که چراغ راهنمای ما در امور است. در مورد رعایت عدالت و احترام به حق دیگران حضرت می‌فرماید: «الله الله فی الایتام، فلا تغبوا افواههم و لا یضیعوا بحضرتکم و الله الله فی جیرانکم فانهم وصیة نبیکم». ما زال یومی بهم حتی ظننا انه سیورنهم. خدا را خدارا درباره یتیمان، نکند آنان گاهی سیر و گاهی گرسنه بمانند و حقوقشان را رعایت کنید که وصیت پیامبر شماست، همواره به خوشرفتاری با همسایگان سفارش میکرد تا آنجا که گمان بردیم برای آنان ارثی معین خواهد کرد.^۱

از این سخن در می‌یابیم که داشتن عدالت و ضایع نکردن حقوق افراد فقط منتهی به عدل حاکم نیست بلکه افراد هم باید عادل باشند و از وضعیت اطرافیانش آگاه شود و رعایت حقوق دیگران از امور بسیار مهمی به شمار می‌رود.

بزرگترین علل ایجاد مشکلات اقتصادی

برای بروز مشکلات اقتصادی در یک کشور و عدم تحقق اقتصاد مقاومتی دلایل زیادی مطرح می‌شود که ما در این مقاله به سه مشکل اساسی در عدم تحقق اقتصاد مقاومتی اشاره میکنیم.

کمبود تولید کافی

کمبود تولید به میزان کافی، خود علت‌هایی دارد از جمله: نبود کارگر برای تولید، وجود مشکلات برای تامین اعتبار در امر تولید، عدم احساس نیاز و ... گاهی وقت‌ها اگر ما کند حرکت کنیم و دست‌نجنبانیم در بازار جهانی رقیب دست‌به‌تولید انبوه می‌زند و بازار را در دست می‌گیرد. مثلاً در تله‌های نفتی که بین چند کشور مشترک است اگر یک کشور بهره‌برداری لازم را نکند کشور دیگر تمام نفت موجود را استخراج می‌کند. ما همیشه باید بیدار و هوشیار باشیم و زمانی که دشمن در خواب است به میزان کافی تولید مورد نیاز داخل و خارج را تامین کنیم. حضرت می‌فرماید: «فقت بلامر حین فشلوا، و تطلعت حین تقبعوا، و نطقت حین تعتعتوا، و مضیت بنور الله حین وقفوا. آنگاه که همه از ترس سست شده، کنار کشیدند و من قیام کردم و آن زمان که همه لب فرو بستند من سخن گفتم و آن وقت که همه باز ایستادند من با راهنمایی نور خدا به راه افتادم.»^۲ این سخن‌الگویی است برای عدم غفلت در کارها پس ما نباید در تولید غافل باشیم چرا که غفلت ما باعث جلو روی دشمن می‌شود.

توزیع ناعادلانه

گاهی اوقات بیشتر امکانات منحصر به افراد خاص می‌شود که این یک امر خطرناک برای اقتصاد مقاومتی است. از پیامدهای منفی آن می‌توان به فقر بیشتر فقرا و غنی شدن بیشتر اغنیاء اشاره کرد و همچنین باعث می‌شود دست‌سودجویان برای اختلاس و تاراج بیت‌المال باز شود. که حضرت با این امر بسیار مخالف هستند و می‌فرماید: «به خدا سوگند بیت‌المال تاراج شده را هر کجا بیابم به صاحبان اصلی آن باز می‌گردانم گرچه با آن ازدواج کرده، یا کنیزانی

^۱ - نهج البلاغه نامه ۴۷

^۲ - نهج البلاغه خطبه ۳۷

مجموعه آثار و مقالات برگزیده دهمین کنگره پیشکامان پیشرفت

خریده باشند، زیرا در عدالت گشایش برای عموم است و آن کسی که عدالت بر او گران آید، تحمل سهم برای او سخت تر است.^۱ طبق گفته ی حضرت باید عدالت ایجاد شود تا راحتی و گشایش برای مردم به وجود آید و برای تحقق این عدالت بیت المالیه که دست افراد خاص است باید پس گرفته شود.

در جایی دیگر درباره ی توزیع عادلانه، حضرت می فرماید: «... لو كان المال لي لسويت بينهم و انما المال مال الله ... . اگر این اموال از خودم بودم به گونه ای مساوی با عدالت در میان مردم تقسیم میکردم تا چه رسد که جزو اموال خداست.»^۲ حضرت در این خطبه امر به توزیع عادلانه میکنند و همچنین بیت المال را نیز از خدا می دانند.

رعایت نکردن الگوی مصرف

منظور از الگوی مصرف، درست مصرف کردن است. نمی گوئیم اصلا مصرف نکنیم یا ریاضت بکشیم بلکه میگوئیم متعادل و در حد نیاز مصرف کنیم نه افراط در مصرف درست است و نه تفریط. حضرت می فرمایند: «لا تری الجهال اما مفروطا او مفرطا. نادان را نبینی جز آنکه یا افراط می کند یا تفریط.»^۳

حضرت افراط و تفریط را از نادانی می دانند پس فرد عاقل اعتدال را در پیش میگیرد افرادی که بی رویه مصرف می کنند و مال اندوزی می کنند و از مال خود نمی بخشند، عامل فقر فقرا هستند.

حضرت میفرمایند: «همانا که خدای سبحان روزی فقرا در اموال سرمایه داران قرار داده است، پس فقری گرسنه نمی ماند، جز به کامیابی توانگران، و خداوند از آنان درباره ی گرسنگی گرسنگان خواهد پرسید»^۴

افراد باید درست سرمایه کسب کنند و درست خرج کنند اگر فقط سرمایه جمع کنند، بی رویه و در جایی غیر از جای درست خرج می شود؛ که این پسندیده نیست. حضرت این گونه افراد را عامل فقر و گرسنگی افراد دیگر می دانند و این افراد در روز قیامت حتما باید جواب پس خواهند داد. امور زندگی انسان باید در تعادل باشد تا سبب سعادت او شود. اسلام دین میانه رو می باشد و با در نظر گرفتن عدم دنیا پرستی، راحتی و آسایش و رفاه را برای انسان می خواهد.

دگر اقدامات اقتصادی امام علی (ع)

با بعضی از اقدامات و رفتارهای اقتصادی حضرت در مطالب قبل آشنا شدیم اما در این قسمت سعی داریم به برخی دیگر از رفتار حضرت اشاره کنیم و این همه ی برنامه های حضرت نمی باشد:

عمل کردن به دستورات دینی مثل انفاق و ...

مثلا حضرت در وصیتی که به فرزند شان امام حسن (ع) کردند، فرمودند: «... همانا سرپرستی این اموال بر عهده ی فرزندان حسن بن علی است، آن گونه که رواست از آن مصرف نماید و از آن انفاق کند...»^۵

^۱- همان خطبه ۱۵

^۲- همان خطبه ۱۲۶

^۳- نهج البلاغه حکمت ۷۰

^۴- همان حکمت ۳۲۸

^۵- همان نامه ۲۴

حضرت هم خود انفاق می کردند و هم به فرزندانشان وصیت به انفاق کردند و ایشان الگویی رفتاری برای سایرین در انفاق بودند. در جایی دیگر حضرت راه نزول روزی را صدقه می داند: «روزی را با صدقه فرود آورید.»^۱ و در جایی دیگر راه حفظ اموال را زکات دادن می دانند. و زکات چه در قرآن و چه در کلام تمام معصومین تاکید فراوانی شده است و دارای اهمیت بالایی است. حضرت می فرمایند: «ایمان خود را با صدقه دادن و اموالتان را با زکات نگه دارید و امواج بلا را با دعا از خود دور کنید»^۲

جلوگیری از خام فروشی و از دست دادن اصل سرمایه

یکی از بزرگترین ضررهایی که کشور ما در حال حاضر متحمل می شود خام فروشی نفت است که ما نفت خام را می دهیم و محصولات نفتی از جمله بنزین را با قیمت بالا میخریم. در حالی که ما باید خودمان تولید کننده باشیم که با این کار هم اشتغال ایجاد می شود و هم بازار جهانی را می توان در دست بگیریم و هم ارز از کشور خارج نمی شود و علاوه بر اینکه ما میتوانیم با نفت خام علاوه بر بنزین مواد دیگری را هم درست کنیم و نیاز داخل و خارج را تامین کنیم. حضرت می فرمایند: «و با کسی که این اموال در دست اوست شرط میکنم که اصل مال را حفظ کرده تنها از میوه و در آمدش بخورند و انفاق کنند...»^۳ خود این سخن یکی از بزرگترین درمان برای اقتصاد کشورهاست.

مبارزه با مفساد اقتصادی

از آفت های بزرگ در اقتصاد مقاومتی وجود کارگزاران فاسد که ایجاد فساد اقتصادی می کنند، می باشد. لذا باید در امر متلاشی کردن آنها اقدامات جدی صورت بگیرد. حضرت به یکی از فرمانداران خود که دچار فساد اقتصادی شده بود فرمودند: «پس از یاد خدا و درود. از تو خبری رسیده است که اگر چنان کرده باشی، پروردگار خود را به خشم آورده، و امام خود را نافرمانی، و در امانت خود خیانت کرده ای، به من خبر رسیده که کشت زمین ها را برداشته و آنچه را که میتوانستی گرفته، و آنچه را در اختیار داشتی به خیانت خورده ای، پس هر چه زودتر حساب اموال را برای من بفرست و بدان که حسابرسی خداوند از حسابرسی مردم سخت تر است.»^۴

کنترل اخلاقی و عملی کارگزاران

در نامه ۵۳ اشارات فراوانی در این زمینه شده مثلا حضرت فرمودند: «... همانا ویرانی زمین به جهت تنگدستی کشاورزان است و تنگدستی کشاورزان به جهت غارت اموال از طرف زمامدارانی است که به آینده ی حکومتشان اعتماد ندارند و از تاریخ گذشتگان عبرت نمی گیرند...»^۵

کوشش برای وضع مردم

^۱ - همان حکمت ۱۳۷

^۲ - همان حکمت ۱۴۶

^۳ - نهج البلاغه نامه ۲۴

^۴ - همان نامه ۴۰

^۵ - همان نامه ۵۳

مجموعه آثار و مقالات برگزیده دهمین کنگره پیشگامان پیشرفت

حضرت می فرمایند: « برگزیده ترین فرماندهان سپاه تو کسی باشد که از همه بیشتر به سربازان کمک رساند، و از امکانات مالی خود بیشتر در اختیارشان گذارد، به اندازه ای که خانواده هایشان در پشت جبهه و خودشان در آسایش کامل باشند...»^۱

نترسیدن در اجرای کار

مخصوصاً در بحث اقتصاد مقاومتی چون بحث نوآوری مطرح است، ترس در عملیاتی شدن آن نیز بسیار وجود دارد. در این مورد حضرت می فرمایند: «هر گاه از کاری ترسیدی خود را به کام آن بینداز زیرا ترس شدید از آن کار، دشوارتر و زیان بارتر از اقران به آن کار است.»^۲

تلاش و کوشش بسیار در کارها

انسان در هر کاری، برای رسیدن به هدفش باید تلاش فراوانی بکند. حضرت می فرمایند: «هر کسی به انجام کاری برخیزد نیرومندتر می شود و هر کسی در کاری کوتاهی کند، سستی او افزایش می یابد.»^۳

دل زده نشدن از کار

حضرت می فرمایند: «چون سختی ها به نهایت رسد گشایش پدید آید و آن هنگام که حلقه های بلا تنگ گردد آسایشی فرا رسد»^۴ با وجود تحریم ها برخی افراد از اقدامات اقتصاد مقاومتی دل زده و نا امید می شوند. اما حضرت روبه روی سختی را گشایش می دانند.

پرهیز از تن آسایی و بیکاری

در اقتصاد مقاومتی نمی شود دست روی دست گذاشت و یک جا نشست. تن آسایی در هر امری نکوهش شده حضرت میفرمایند: «یکی از عوامل محرومیت، سستی در کار است»^۵ تن آسایی محرومیت را به دنبال می آورد و محرومیت پشیمانی را.

عدم انحصار گرایی ثروت

در مورد انحصار گرایی و جمع شدن اموال در دست عده ای خاص، قبلاً بحث کردیم اما در جایی دیگر حضرت می فرمایند: «بپرهیز از آن که چیزی را به خود اختصاص دهی که (بهره) همه ی مردم در آن یکسان است»^۶

^۱- همان

^۲- نهج البلاغه حکمت ۱۷۵

^۳- تصنیف غررالحکم و در الحکم ص ۱۵۲ ح ۲۸۰۲

^۴- نهج البلاغه حکمت ۲۷۰

^۵- ابومحمد حسن حرانی، تحف العقول ح ۱۷۶۷۶

^۶- شهیدی، ۱۳۷۹، ص ۳۴۰، به نقل از دانشنامه امام علی ج ۷

مبارزه با گران فروشی

حضرت به کسی که کالای خود را بالاتر از قیمت متعارف عرضه می کرد، می فرمود: «آن گونه که مردم میفروشند، بفروش و گرنه از بازار بیرون برو، مگر این که کالای او مرغوب تر از متاعی بود که در بازار عرضه می شد.»^۱

آزادی در مصرف و عدم ریاضت

امام علی (ع) به عاصم بن زیاد که لباس ضخیم پوشیده و خانه و زندگیش را ترک کرده بود فرمود: «آیا از خانوادت خجالت نمی کشی؟ آیا به فرزندان رحم نمیکنی؟ آیا گمان میکنی که خداوند چیزهای پاکیزه را بر تو حلال کرده ولی دوست ندارد تو از آنها برداشت کنی؟...»^۲

یاری از خالق نه از مخلوق

انسان باید در هر شرایطی خدا را شکر کند و فقط از خدا یاری بطلبد حضرت هم در زمینه ی اقتصادی از خدا یاری می طلبد. امام علی (ع) فرمودند: «خدا با آبرویم را با بی نیازی نگهدار و با تنگدستی شخصیت مرا لکه دار مفرما، که از روزی خواران تو روزی خواهم، و از بدکاران عفو و بخشش طلبم و...»^۳ خود این سخن میتواند الگویی باشد که ما در اقتصاد مقاومتی با توکل بر خدا و یاری از او، بر توان خود تکیه کنیم و هیچگاه دست نیاز به سوی آمریکا و دیگر کشورها دراز نکنیم.

نتیجه گیری

بهترین راه در زندگی راهی است که معصومین در آن قدم گذاشته اند و بهترین سیره، سیره ی عملی معصومین (ع) است که راه عمل به دستورات الهی و قرآن را به ما نشان می دهند. بنابراین ما پس از طلب یاری از خدا و چنگ به ریسمان عصمت و طهارت، باید بر توان خود تکیه کنیم و دست نیاز به سوی کسی دراز نکنیم. راه نجات از تحریم ها فقط خودمان هستیم. این خود ما هستیم که می توانیم با اختیار خود، یا راه عزت و خود کفایی و مقاومت را در پیش گیریم و یا راه ذلت و وابستگی به ابر قدرت ها را در پیش بگیریم. و در آخر از خدای منان خواستار روز افزون شدن عزت ایران اسلامی و سلامتی رهبر عزیزمان هستیم.

منابع

قرآن کریم

سیدرضی (۱۳۸۷) ترجمه نهج البلاغه، سوم، استاد محمد دشتی، قم، انتشارات امیرالمومنین
منجد الطلاب (۱۳۶۶)، فرهنگ جدید عربی به فارسی، پنجم، مترجم: محمدبندر ریگی، تهران، انتشارات اسلامی

^۱ - التیمی المعربی القاضی ابو حنیفه النعمانی، دعائم السلام ص ۳۶

^۲ - مبانی و راهبردهای جهاد اقتصادی ص ۸۵ به نقل از خطبه ۲۰۹ نهج البلاغه

^۳ - نهج البلاغه خطبه ۲۲۵

مجموعه آثار و مقالات برگزیده دهمین کنگره پیشگامان پیشرفت

التمیمی المغربي، القانی ابوحنیفه النعمان، دعائم اسلام، مهر، دارالمعارف، بی تا
خوانساری، محمد (۱۳۷۳) شرح غررالحکم ودررالكلم، آمدی، چهارم، تهران، انتشارات دانشگاه تهران
دانشنامه امام علی (ع)، تهران، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، چاپ اول، ص ۱۳۸، ج ۷
اسحاقی، سید حسین، ۱۳۹۰، مبانی و راهبردهای جهاد اقتصادی، اول، مرکز نشر هاجر
مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، ج ۷۸ و ۴۰، بی تا، بی جا
البستانی، فوادافرام، ۱۳۷۰، فرهنگ ابجدی عربی به فارسی، مترجم: رضا مهیار، تهران، انتشارات اسلامی
حرانی، ابن شعبه، تحف العقول، بی تا، بی جا
جهاد اسلام در پرتو آموزه های اقتصادی اسلام، انتشارات حفظ آثار حضرت آیت اله العظمی خامنه ای

